

Па ипак, упркос извесним грешкама и недостацима, а благода-рећи постојаности управних кадрова, одржала се извесна повезаност и примењени су широки обухватни планови. Тиме је постигнут значајан успех на привредном плану. Јавна предузећа у француској привреди имају и даље велики значај и по каквоћи и по количини производње. Производња национализованих предузећа је у порасту. Поправљени су многи недостаци који су се у француском производном апарату осећали пре национализација а национализације су биле у стању да политику брзих остварења замене политиком далековид-нијих инвестирања.

Ова запажања треба истаћи пошто смо пре тога зажалили што јавним предузећима недостаје један логично повезац правни статут. Пошто смо са жаљењем показали како ове разнолике организације немају неког јединственог обележја, како је правно такорећи чудовишан тај статут у коме је здружено јавно и приватно право без обзира на правне норме, нека нам буде допуштено да са задовољством истакнемо извесне постигнуте резултате.

Али то не треба да нам сакрије недостатке овог система: неодређеност правних ситуација, финансиски неред извесних предузећа. Истина је да јавна предузећа делују у Француској у економским условима у којима господари закон профита. Јавно предузеће не може избећи утицају тих услова, утолико пре што нема противречности између јавног и приватног привредног сектора. Више је реч о такмичењу. Многоструке узајамне везе постоје између јавних и приватних предузећа, а држава, врховни арбитар, понекад се устручава да се изјасни у корист национализованих предузећа из бојазни да не утиче рђаво на систем конкуренције, да не озловољи један део јавног мњења.

Али, задржавајући се у нашем строго правном оквиру, можемо истаћи на крају да ће ово сједињавање јавног и приватног права које се врши око француских национализованих предузећа, довести можда до ревизије и једног и другог права; указаће се да је разликовање које се између њих чини на овом пољу, као и на другима, често произвољно, и да им стварност намеће извесно зближење које ће користити и једном и другом.

ЈАВНО ДОБРО, ДРЖАВНА И ДРУШТВЕНА ИМОВИНА

СА АСПЕКТА ЈАВНОГ ПРАВА

Др. Славолуб Поповић

I. — Француско право разликује две врсте добара која поседују јавна колективна тела: јавни домен и приватни домен (*domain public et domain privé*).

Наше право познаје институт друштвене својине под којом се подразумева имовина којом управљају привредне организације, по-

литичкотериторијалне јединице и установе јавних служби, тј. установе са системом друштвеног управљања. Ван друштвене својине постоји грађанска својина, под којом се подразумева својина грађана, грађанских правних лица (на пример, верских заједница, задужбина), друштвених организација и удружења грађана (чл. 2 закона о експропријацији, *Службени лист* 12/57).

У нашој правној теорији питање друштвене својине претставља једно од најспорнијих питања, нарочито стога што институт друштвене својине није у целини регулисан правним прописима.

Својина се може посматрати као економски, социолошки, политички и правни појам.

Класици марксизма проучавали су својину првенствено са гледишта економије, као економски појам, у економском смислу. Они својину дефинишу као присвајање (в. Маркс: *Предговор Критици политичке економије*, издање „Културе“, стр. 20; Ф. Енгелс: *Antidiring*, на почетку III дела), па шта више изједначавају је са производним односима у целини (в. *Изабрана дела Маркса и Енгелса*, изд. „Културе“, 1949, т. I стр. 20).

Пошто економски односи претстављају суштину друштва, то и односи који настају у вези са присвајањем (које претставља економску категорију) имају битног утицаја на одређивање производних, па и друштвених односа. Својина претставља израз односа у производњи и она као економски и друштвени однос одређује структуру друштва. Од односа у производњи зависи и карактер економске и политичке власти у друштву, а у вези с тим и права грађана у том друштву.

Међутим, својина претставља и правни појам. Право својине има битног утицаја на решавање питања управљања средствима за производњу, а нарочито на питања расподеле вишка рада. Отуда друштвена својина се може посматрати и као правни појам. Нас ће друштвена својина интересовати првенствено као правни појам.

У нашој правној теорији постоје више гледишта о појму и правној природи друштвене својине, од којих ћемо навести нека од њих (в. детаљан преглед тих гледишта у чланку др. Р. Лукића: О друштвеној својини, у *Архиву*, бр. 3/55). По једном схватању субјект друштвене својине је држава ФНРЈ (проф. Растовчан). По другом схватању друштвена својина је подељена својина (проф. Гамс). По трећем гледишту друштвена својина је уставноправни појам, а не појам имовинског права (др. Л. Гершковић, др. Н. Балог). По четвртм гледишту друштвена својина значи негацију својине уопште (др. Ј. Ђорђевић, ЈБ. Марковић). По петом гледишту друштвена својина претставља посебну имовину са посебном наменом (проф. Финжгар). По шестом гледишту друштвена својина је друштвено добро односно имовина која се мора употребљавати на друштвену корист (проф. Лукић). По седмом гледишту друштвена својина претставља оригинал-

но социјалистичко право управљања које се састоји из два нераздвојна елемента — политичког и имовинског (М. Перовић). По осмом гледишту друштвена својина није правни, већ економски појам (проф. Спајић). По деветом гледишту, друштвена својина значи монопол присвајања, општенонародно добро (проф. Леградић), итд.

Изгледа нам да се друштвена својина може најправилније схватити ако се пође од гледишта да је то уставноправни појам који изражава нове социјалистичке односе, и да се стога друштвена својина не може дефинисати као право својине у грађанско-правном (имовинскоправном) смислу. Овде је реч о својинском праву које је јавноправног (уставноправног), а не имовинскоправног (грађанскоправног) карактера.

Из чињенице да ниједан друштвени орган (ни држава ни непосредни произвођачи) не присвајају у потпуности ствари у друштвеној својини (ни у своје име, ни у име друштва) произлази да ниједан друштвени орган није општи, носилац друштвене својине. Поједини друштвени органи су носиоци само одређених права која произлазе из друштвене својине.

Поставља се питање да ли друштвена својина има субјекта и ко је власник друштвене својине. Свакако да то није држава. Може се рећи да је то цело друштво. Међутим, кад се говори о власништву друштвене својине не сме се губити из вида чињеница да је овде реч о новој друштвено-економској категорији.

Док приватна својина претставља апсолутну власт појединаца односно класе над средствима за производњу, насупрот томе, друштвена својина значи негацију такве власти. Она значи друштвену власт над средствима за производњу која се морају употребљавати и користити на одређен начин у интересу друштва.

„Класична приватна капиталистичка својина свела је иницијативу човека у развиту производних снага углавном на сопственика, на капиталисту, док друштвена својина над средствима за производњу, напротив, омогућује — под условима да за то постоји одговарајући демократски механизам самоуправљања произвођача — да таква иницијатива постане садржина живота сваког човека који ради“ (Е. Кардељ: *Социјалистичка демократија у југословенској пракси*, стр. 35). Систем приватне својине над средствима за производњу не пружа могућност за остваривање истинског права произвођача на управљање средствима за производњу. Те могућности не ствара ни државна својина на средствима за производњу. Радничко самоуправљање и право произвођача на управљање средствима за производњу може се остварити једино у систему друштвене својине.

Карактер друштвеног присвајања код нас је несумњиво друкчији него карактер присвајања на бази било ког облика приватне својине, односно на бази било ког облика државнокапиталистичке својине.

Друштвена својина на средствима за производњу с једне стране има за последицу искључење непосредних произвођача да наступају као власници средстава за производњу, а с друге стране она претставља основ за јавноправна овлашћења политичко-територијалних јединица односно њихових претставничких тела да одређују део друштвеног производа за подмирење општих потреба заједнице. Међутим, друштвена својина над средствима за производњу исто тако непосредним произвођачима обезбеђује да управљају средствима за производњу и да присвајају одређени део производа рада.

Према томе, успостављањем друштвене својине на средствима за производњу обезбеђује се радничко самоуправљање у привреди, обезбеђује се сувереност радног народа у привреди. Друштвена својина над средствима за производњу омогућава враћање произвођача средствима за производњу и учешће у одлучивању о подели вишка рада, као и о присвајању одређеног дела вишка рада.

Пошто су средства за производњу друштвена својина, то су и производи друштвена својина. Они то престају да буду тек моментом преласка у сферу грађанске својине.

Из друштвене својине над средствима за производњу произлази такође и друштвени карактер вишка рада и право друштва да утврђује расподелу укупног прихода привредних организација.

Међутим, друштвена својина има и извесне имовинскоправне аспекте који долазе до изражаја у правном промету, а нарочито при преносу ствари у друштвеној својини са друштва на субјекат грађанске својине и обротно.

II. — Могућа је подела друштвене својине на више врста, што зависи од појединих критеријума који служе као основ за вршење поделе.

1. — С обзиром на субјект управљања друштвеном својином, може се разликовати: (а) друштвена својина којом управљају непосредни произвођачи (основна и обртна средства — средства за производњу и фондови привредних организација); (б) друштвена својина којом управљају политичкотериторијалне јединице; (в) друштвена својина којом управљају установе јавних служби (установе са системом друштвеног управљања) — (просветне установе: школе, факултети, итд.; културне установе: позоришта, музеји, галерије слика, итд.; здравствене установе; социјалне установе: дечји домови, домови за старе и изнемогле, домови за дефектна лица, итд; заводи за социјално осигурање, итд.).

Правни режим прве врсте друштвене својине знатно се разликује од правног режима друге и треће врсте. Управо, између правног режима друге и треће врсте постоје само незнатне разлике.

2. — Значајнија је подела друштвене својине која се врши с обзиром на чињеницу да ли су ствари у друштвеној својини у економском (имовинскоправном) промету, или то нису (в. Др. А. Гамс:

Увод у стварно право, стр. 68). С обзиром на овај критеријум друштвена својина би се могла поделити на: (1) друштвену својину чије се ствари налазе у релативно већем или мањем степену имовинско-правног промета; и (2) друштвену својину чије се ствари налазе ван имовинскоправног промета (јавно добро).

Прва врста ове својине није хомогена јер се и она може делити даље на: (а) основна и обртна средства и фондове привредних организација и (б) земљишта и зграде. Правни режим једне и друге подврсте ове друштвене својине има извесних специфичности, на које ћемо указати у даљем излагању.

Заједничка карактеристика и једне и друге врсте друштвене својине је нарочито у томе што друштвена својина узета у целини претставља инструмент за даљи развој социјалистичких друштвених односа у нашој земљи.

Међутим, потпуно нову категорију у нашој друштвеној својини претстављају средства за производњу (основна и обртна средства привредних организација). Она и по обиму претстављају највећи део наше друштвене својине.

Друга категорија друштвене својине (јавно добро) која претставља њен знатно мањи део и која има мањи значај у нашем друштвеном систему, има доста сличности са институтом јавног домена у француском праву. Ствари које чине јавно добро подвргнуте су административноправном режиму.

III. — *Јавноправне форме постанка друштвене својине.* — Под јавноправним (административноправним) формама постанка друштвене својине подразумевамо настанак појединих ствари у друштвеној својини на основу нормативних и управних аката државних органа. У јавноправне (административноправне) форме стицања друштвене својине спада: (1) конфискација; (2) национализација; (3) аграрна реформа; (4) стицање својине на основу Закона о пољопривредном земљишном фонду; (5) експропријација и (6) реквизиција. Данас се у нашем праву примењују углавном само експропријација и реквизиција као правне форме за стицање друштвене својине, док остале четири врсте претстављају историску категорију.

Експропријација. — Предмет експропријације могу бити само непокретности, и то непокретности у својини грађана, грађанских правних лица, друштвених организација и удружења грађана (грађанска својина) — (в. Закон о експропријацији, *Сл. лист* 12/57).

Експропријација се може вршити за потребе политичкотериторијалне јединице и других друштвеноправних лица, али не и за потребе физичких и приватноправних лица.

У поступку спровођења експропријације разликују се две фазе: (1) административна фаза и (2) фаза утврђивања накнаде за експроприсану имовину.

Административна фаза се састоји из поступка за утврђивање општег интереса и поступка за доношење решења о експропријацији.

Општи интерес се утврђује по поступку предвиђеном у закону.

За утврђивање накнаде за експроприсану имовину прописан је посебан поступак који спроводи и решење о накнади доноси посебна комисија после правоснажности решења о експропријацији.

Посебни облик јавноправног начина стицања ствари у друштвеној својини предвиђен је Општим законом о заштити споменика културе и природних реткости (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 81/46). Према овом закону сви непокретни и покретни културно-историски, уметнички и етнографски споменици, као и природне реткости зоолошког, ботаничког, геолошко-палеонтолошког, минеролошко-петрографског и географског карактера или нарочите лепоте, без обзира на то чија су својина и у чијој се државини налазе, стоје под заштитом државе. Научна и естетска вредност ових предмета су општенародно добро. Све набројане непокретности и покретности могу се у циљу правилне заштите и успешнијег научног испитивања експроприсати уз накнаду у висини њихове вредности. Сопственику који злонамерно оштети заштићени споменик или недозвољено премести у друго место или који покуша да извезе заштићени предмет у иностранство, такав предмет се може одлуком суда одузети без икакве накнаде. Одлуку о експропријацији и одлуку о одузимању предмета доноси надлежни окружни суд (овде је употребљен неадекватан израз „експропријација“, с обзиром да се по Закону о експропријацији експроприсати могу само непокретности).

Реквизиција. — Реквизиција као облик јавноправног карактера постанка друштвене својине предвиђена је Законом о народној одбрани (чл. 129—132, *Сл. лист*, 30/55). Реквизиција се може вршити само у мобилном и ратном стању за потребе Југословенске народне армије. Предмет реквизиције може бити: људска и сточна храна, погонски материјал, огрев, као и друге покретне ствари које непосредно служе за војне потребе. Реквизицију спроводи народни одбор општине преко посебних комисија. Реквизиција се врши уз накнаду која се одређује према ценама у времену одузимања ствари, ако није другачије прописано.

IV. — *Јавноправна овлашћења политичкотериторијалних јединица и њихових органа.* — Оно што је битно код јавноправног аспекта друштвене својине то су јавноправна овлашћења политичкотериторијалних јединица односно државних органа у односу на друштвену својину. Под јавноправним овлашћењима државних органа подразумевамо таква права државних органа којима они путем једностраних наређења која имају принудни карактер (уставноправним

одредбама, одредбама друштвених планова, закона и других прописа заснованих на закону) стварају извесна права и обавезе за органе и организације које управљају стварима у друштвеној својини, односно који својим управним актима условљавају важност стицања и промета појединих ствари у друштвеној својини.

Одредбама јавноправног карактера стварају се уствари оквири за имовинскоправне односе у вези са стварима које се налазе у друштвеној својини.

Наш први развојни период (период административног управљања привредом) карактерише између осталог и схватање да је субјект општенародне имовине држава и да привредом треба да управља држава преко државних органа. Отуда се у ово време и привредна предузећа сматрају државним организационим јединицама.

У нашем другом развојном периоду (после 1950) долази до изражаја схватање да је општенародна имовина друштвена својина, да она припада целом друштву, а да државни органи имају у односу на друштвену својину само одређена овлашћења регулаторног и контролног (јавноправног) карактера. Доношењем Закона о управљању привредним предузећима и преношењем привредне оперативе на привредне организације отпочео је процес „одумирања“ државе, који се развија у правцу проширења самоуправности и права привредних организација, с једне стране и сужавања обима јавноправних овлашћења државних органа, с друге стране.

У нашем другом развојном периоду полази се од поставке да друштвеном својином управља друштвена заједница и да из права својине друштвене заједнице произлазе и одређена права политикотериторијалних јединица (федерације, народних република, аутономних јединица, срезова и општина) према друштвеној својини и привредним организацијама. Субјекти и носиоци јавноправних овлашћења су политикотериторијалне јединице, и то првенствено федерација и општине. Интервенција политикотериторијалних јединица у вези са друштвеном својином има за циљ: отстрањење могућности експлоатације; спречавање појаве државнокапиталистичких форми; стварање услова за хармоничан развој производних снага и за обезбеђење даљег развоја друштвених производних снага и социјалистичких производних односа; спречавање антисоцијалних и антисоцијалистичких појава; вршење правилне расподеле вишка рада; старање о томе да се друштвена својина употребљава сходно намени и за одређене сврхе и да се очува интегритет друштвене својине.

Важан задатак политикотериторијалних јединица у вези са друштвеном својином састоји се у вршењу надзора над управљањем друштвеном својином у циљу очувања њене супстанце и ка-

рактера друштвености, као и у циљу обезбеђења друштеној заједници вишка рада на бази друштвене својине.

Ова права политичкотериторијалних јединица односно њихових државних органа произлази из одређених класних односа, јер држава као оружје диктатуре пролетаријата и као претставник општих друштвених интереса има право да регулише друштвене односе. Према томе, наше друштвено присвајање још увек се врши посредством државе која у име друштва врши расподелу друштвеног производа, а тиме и присвајање одређеног дела тог производа.

Држава прелазног периода не претставља још бескласно друштво, због тога у таквој држави постоји правна наградна као фактор регулисања друштвено економске базе. Стога је у држави прелазног периода нужно постојање права, због чега се показује нужним и правно регулисање социјалистичке, друштвене својине.

При свем том треба истаћи да социјалистичка држава нема за задатак да врши све политичке и економске функције друштва; њен је основни задатак да својом интервенцијом омогућава и убрзава социјалистичку изградњу земље и социјалистички друштвени развитак.

А. Однос плана према друштвеној својини. — Јавноправна овлашћења политичкотериторијалних јединица у односу на друштвену својину реализују се првенствено путем друштвених планова.

1. — У првом нашем развојном периоду до 1951 привредни планови су имали углавном карактер административних планова. У том времену привредни план је претстављао основни закон друштвеног развитка и имао је директиван карактер, што је имало за последицу детаљно давање планских задатака и директива свим органима који учествују у планирању, па следствено и предузећима. Државни органи су у основним плановима планирали не само групе производа које су предузећа могла да производе, већ врло често и појединачне производе. Притом је основним плановима одређивана количина производа коју предузећа треба да произведу, каткад и асортиман тих производа и друге ознаке.

2. — Друштвени планови данас претстављају средство за усклађивање и усмеравање развитка материјалних производних снага на основу већ постигнутих резултата и предвиђања могућности развоја привреде. Они несумњиво претстављају нову социјалистичку категорију у нашем друштвеном и правном поретку.

Друштвени планови служе политичкотериторијалним јединицама као један од инструмената за обезбеђење даљег развоја друштвених производних снага и социјалистичких производних односа. Њима се остварује основна расподела друштвеног производа, што има за циљ, с једне стране, ликвидирање анархије у друштвеној производњи, а с друге стране, постављање оквира за социјалистички развитак и за деловање закона робне привреде. Планом се онемо-

гућава анархија у привреди и обезбеђује правилан развој производних снага. Друштвени план претставља, према томе, инструмент за распоређивање производних снага, за расподељивање резултата друштвеног рада у опшtedруштвеним размерама.

Друштвени планови политичкотериторијалних јединица састоје се из два дела:

Први део садржи анализу стања привреде у прошлој години, као и смернице за развитак привреде и економске политике у години за коју се друштвени план доноси.

Други део садржи одредбе о економским инструментима и мерама за усклађивање привредног развоја у циљу остварења предвиђеног развитака привреде и економске политике. Тако, на пример, Савезни друштвени план за 1957 садржи одредбе о: амортизацији; камати на основна средства; камати на фонд обртних средстава; кредитном билансу и камати на кредите; порезу на промет; опорезивању и расподели добити привредних организација; платама радника и службеника привредних организација; доприносу за социјално осигурање; порезу на доходак; земљарини; мерама за регулисање извоза и увоза; овлашћењима за предузимање мера у циљу регулисања тржишта; износима са којима могу располагати инвестициони фондови; фонду обртних средстава привредних организација; средствима фонда регреса и дотацијама; расходима и приходима савезног буџета и о привредним резервама федерације.

Према томе, друштвени планови претстављају скуп одредаба привредно-административног карактера којима се предвиђа поред осталог остварење и расподела националног дохотка, а посебно расподела вишка рада — плодова друштвене својине. Друштвени планови ограничавају се на успостављање таквог економског плана који утврђује само основну линију и опште услове привредног развитака.

Привредно планирање престало је бити централистичко и детаљно обухватање производње, расподеле и размене производа. Оно губи карактер административног планирања. Наместо централистичког и административног планирања дошао је систем друштвеног планирања које је престало да буде свеопшти регулатор свих манифестација привредног живота. План данас има за задатак да обезбеди услове за несметано обављање робне производње социјалистичких произвођача према законима робне производње. Друштвеним плановима регулишу се само основне економске пропорције, с тим што се привредним организацијама препушта да самостално израђују своје привредне планове. При свем том, држава и даље задржава за себе право да планира привредни развој, додуше квалитативно друкчије него раније и да путем друштвених планова обезбеђује правац и брзину развоја привреде и социјалистичког друштва уопште.

Друштвени планови претстављају оквир у којима се крећу односи производње и расподеле. Они одређују карактер, правац и брзину развитка друштвеног збивања и омогућавају планско овладавање законом вредности у општедруштвеним размерама и друштвено усмеравање иначе слободног деловања закона робне производње.

Б. — *Јавноправна овлашћења политичко-територијалних јединица и њихових органа у односу на поједине врсте ствари у друштвеној својини.* Јавноправна (административноправна) овлашћења државних органа нису јединствена у односу на друштвену својину, нити су она истог обима и квалитета у односу на поједине ствари које чини друштвену својину. Отуда је потребно извршити категоризацију ствари у друштвеној својини. Из наших позитивних прописа произилази да се могу разликовати следеће врсте ствари у друштвеној својини: (1) основна и обртна средства привредних организација (средства за производњу); овде спада и укупан приход привредних организација у коме је садржан вишак рада — плод друштвене својине; (2) земљишта; (3) зграде; (4) новчана средства; (5) јавно добро.

1. — *Јавноправни режим основних и обртних средстава и фондова привредних организација.* — (а) *Основна средства.* — Основна средства привредних организација као што смо већ истакли, претстављају и по обиму и значају најважнији део друштвене својине. Основна средства нису својина привредних организација већ су им само поверена на управљање. Управљање основним средствима врше радни колективи у корист целе друштвене заједнице на основу социјалистичког права самоуправљања произвођача у привреди, према одредбама друштвеног плана и других прописа, а под надзором друштва (чл. 1. Уредбе о управљању основним средствима привредних организација, *Сл. лист*, 52/53, 25/54, 32/54, 7/55, 35/55, 11/56, 1/57, 24/57).

Основна средства привредне организације према наведеној уредби сачињавају: (1) средства за рад и грађевински објекти привредног карактера (пословне и привредне зграде и други објекти); (2) дугогодишњи засади: као воћњаци, виногради, хмељаници и с.; (3) основно стадо; (4) патенти и лиценце. У основна средства привредних организација не улазе: (1) земљишта; (2) путеви, мостови и други грађевински објекти који служе општој употреби (то су ствари који чине јавно добро); (3) грађевински објекти друштвеног стандарда и други грађевински објекти који не служе у привредне сврхе, као и припадајућа опрема.

Треба додати да у основна средства не улазе ни рудна и друга блага у утроби земље (в. чл. 14 Устава ФНРЈ), као ни шуме, јер земљишта, рудна блага, шуме и сл. немају вредности. Ова добра претстављају опште услове рада и производње и као таква она се налазе ван редовног правног промета.

Обавеза привредне организације при управљању основним средствима. — Привредна организација дужна је да са пажњом доброг привредника врши управљање основним средствима сходно намени и рационално, држећи се друштвеног плана и других прописа.

Наши прописи проглашавају *принцип интегритета вредности основних средстава*. Наиме, привредна организација одговара друштвеној заједници за целокупну вредност основних средстава којима управља и дужна је одржавати их у пуној вредности. Она је стимулирана на што боље одржавање основних средстава чињеницом да је свако неоправдано смањење вредности основних средстава дужна да накнади друштву. Друштвена заједница не признаје никакво смањење вредности основних средстава као основ за смањење обавеза привредне организације према друштву. Изгубљену вредност основних средстава привредна организација је дужна да накнади из својих средстава на самосталном располагању.

На вредност основних средстава привредна организација је дужна да плаћа друштву инвестициони улог у облику камате на основна средства. Ова обавеза привредних организација не представља камату у правнотехничком смислу те речи, већ друштвени допринос у облику камате на вредност основних средстава.

Амортизација основних средстава. — Један од инструмената помоћу кога се постиже да одржавање основних средстава непосредно утиче на рентабилност привредне организације — јесте амортизација. По ранијем систему предузећима је друштвеним планом одређивана укупна маса амортизације за сва основна средства, која су она сама распоређивала на поједина основна средства. Ранији систем амортизације није био у складу са вредношћу основних средстава и њиховим трошењем. Међутим, питање амортизације у то време се није ни могло решити друкчије, с обзиром да вредност основних средстава није била процењена и утврђена.

Амортизација у садашњем нашем привредном систему има за циљ да обезбеди одржавање пуне вредности основних средстава. Привредна организација је дужна да врши амортизацију основних средстава. Амортизација основних средстава врши се углавном из амортизационих износа који се израчунавају применом стопе амортизације за поједине групе основних средстава савезним прописима и јединствена је за целу територију Југославије. Уплата амортизационих износа врши се у амортизациони фонд привредне организације који служи за замену основних средстава. Привредна организација је дужна да уплаћује амортизацију за сва своја основна средства без обира да ли су она стварно у употреби.

Једна од дужности привредних организација у вези са управљањем основним средствима састоји се у томе да основна средства може користити само као таква, и да према томе не сме основна средства користити као обртна.

Интервенција државних органа у вези са прибављањем основних средстава. — У првом периоду нашег друштвеног развоја постојао је административноправни режим у области промета основних средстава. Пренос права управљања основним средствима са једне социјалистичке организације на другу вршено је искључиво путем управних аката државних органа. Исто тако, и отуђивање основних средстава у изузетним случајевима могло се извршити само на основу акта надлежног државног органа. (в. Основну уредбу о преносу делова основних средстава државних привредних предузећа, *Сл. лист*, 60/48).

У нашем садашњем правном режиму основних средстава важи, међутим, принцип да су ствари из основних средстава у слободном промету. При свем том, од овога правила постоје извесни изузеци.

Пре свега треба истаћи да према Уставу ФНРЈ (чл. 14, ст. 2) извесне ствари, које иначе имају карактер основних средстава, не могу да изгубе карактер друштвене својине, па стога оне не могу да постану саставни део грађанске својине. У такве ствари, на пример, спадају: извори природне снаге, средства железничког и ваздушног саобраћаја, пошта, телеграф, телефон и радио.

Даље, има и таквих ствари које имају карактер основних средстава, али које су практично ван промета, иако постоји правна могућност да оне буду у промету. Овде мислимо на таква средства за производњу која због своје унутрашње повезаности претстављају неразводну целину, као што су на пример: хидроцентралне, фабрике узете у целини и сл. (на пример: фабрика поливинилских производа, за производњу вештачких текстилних влакана, за производњу алуминијума итд.). Оваква основна средства у нашим друштвеним односима фактички су ван икаквог промета и служе као услов за производњу непосредним произвођачима. Насупрот томе, у земљама са капиталистичким друштвеним системом овакви предмети могу бити и као целина у промету.

Према томе, кад кажемо да су ствари из основних средстава у принципу у слободном промету, тада мислимо на појединачне ствари, појединачна средства за рад. Ова појединачна средства због односа робне производње не могу још бити стављена ван промета, али и промет таквих ствари може се вршити само под одређеним условима.

Промет ствари из основних средстава у начелу се врши без интервенције државних органа. Уколико још постоје извесни облици интервенције државних органа у вези са прометом ствари из основних средстава, они су данас сведени на најмању меру. Интервенција државних органа појављује се углавном у тренутку кад привредној организацији, коју оснива, додељује основна средства на управљање. У овом случају привредна организација прима средства по процени комисије а не по оној вредности коју је означио државни орган.

Привредној организацији не могу се управним актом одузети основна средства којима она управља. Изузетно, у случају кад то изискује потреба народне одбране, Савезно извршно веће може одре-

дити да је привредна организација дужна продати основно средство одређеној привредној организацији или друштвеноправном лицу.

Право продаје основних средстава ограничено је одредбом по којој се ствари из основних средстава не могу продати физичким и приватним правним лицима. Изузеци од овог правила предвиђени су Наредбом о условима и начину продаје одређених врста основних средстава физичким и правним лицима (Сл. лист, 51/54).

Један изузетак од правила да су основна средства у слободном промету предвиђен је у одредби према којој, ако привредна организација продаје основно средство, Савезно извршно веће може одредити да је она дужна продати такво основно средство привредној организацији или другом друштвеноуправном лицу под најповољнијим условима који су јој понуђени.

Евиденција о стању и променама основних средстава води се у књиговодству привредне организације и код банке. Ове евиденције морају бити усклађене.

Надзор над извршењем прописа о управљању основним средствима од стране привредних организација врши финансиска инспекција и друге инспекције, као и други органи управе.

Правна заштита основних средстава. — Ова заштита остварује се најпре употребом извесних овлашћења којима располаже народни одбор општине. Наиме, кад народни одбор општине утврди да су у управљању основним средствима учињене крупне неправилности којима се наноси или би се могла нанети знатна штета, он је овлашћен да донесе решење којим ће изрећи једну од следећих мера: (1) принудну управу над привредном организацијом која не може трајати дуже од једне године; (2) разрешење директора или другог одговорног лица; или распуштање радничког савета и управног одбора, уз истовремено одређивање привремене принудне управе или без тога. Решење о примени једне од ових мера народни одбор општине доноси уз сагласност народног одбора среза.

Даље, прописима је предвиђен низ противправних радњи у вези са управљањем основним средствима, за које се може привредној организацији изрећи новчана казна од 10.000 до 1.000.000 динара. Казне изриче надлежни привредни суд.

(б) Обртна средства привредних организација. — Правни режим обртних средстава није у целини регулисан. Извесни прописи постоје о обртним средствима, као на пример Уредба о фонду обртних средстава (Сл. лист, 31/56); извесним прописима су регулисана обртна средства у новчаном облику (на пример, Уредбом о краткорочним кредитима, Службени лист, 31/56). Међутим, правни режим обртних средстава у натуралном облику (залихе сировина, помоћни и погонски материјал, полупроизводи, готови производи, и др.) само је делимично регулисан. Постоје неки прописи којима се врше ограничења у погледу располагања тим стварима.

На основу Уредбе о фонду обртних средстава привредних организација (Сл. лист, 31/56) код сваке привредне организације образован је фонд обртних средстава ради обезбеђења обртних средстава за вршење процеса производње, услуга и промета. Фонд обртних средстава је друштвени фонд наменског карактера којим управљају радни колективи. Прописима је детаљно регулисан правни режим фонда обртних средстава.

У погледу обртних средстава важи принцип о слободном промету тих средстава, па према томе, промет обртних средстава не подлежи по правилу ограничењима. Међутим, у вези са регулисањем правног режима обртних средстава у натуралном облику треба истаћи извесна овлашћења Савезног извршног већа, односно других савезних државних органа дата им у циљу интервенције на тржишту, која кад се искористе могу довести до ограничења промета неких врста обртних средстава (в. например, одељак 1 главе XXV Савезног друштвеног плана за 1957). Наведени органи могу: (а) одређивати највише продајне цене и начин формирања цена производима и услугама код којих може доћи до пораста цена (тако, например, појединим савезним прописима одређене су цене житу, брашну, пшеници, масти и јестивом уљу, дрвету на пању, бакру, олову, алуминијуму, белом и сивом железу, дувану, цигарама и цигаретама); (б) одређивати контингенте појединих индустријских производа, приоритете у коришћењу услуга, као и услове њихове продаје (например, појединим савезним прописима се врши расподела неких дефицитарних производа; тим прописима се предвиђа обавеза за произвођаче да испоруче одређене количине производа одређеним потрошачима; постоји, например, пропис о контингентирању бакра, алуминијума и рото-папира); (в) одређивати услове за увоз и извоз и прописати забрану увоза или извоза неких производа (например, појединим савезним прописима одређују се контингенти појединих производа који се могу увозити или извозити, врши се забрана извоза појединих производа, итд.).

(в) *Фондови привредних организација.* — Привредне организације имају: амортизациони фонд, резервни фонд, средства за самостално располагање. Извесне привредне организације обавезно имају и друге фондове (например: рударска предузећа имају фонд за обнављање и одржавање резерви рудног блага и другог минералног блага и фонд за истраживање рудног и другог минералног блага). Привредна организација може својим правилима основати и друге фондове. У вези са управљањем средствима фонда које обавезно мора имати, привредна организација се мора придржавати прописа којима је регулисана употреба и намена тих фондова. Например, управљање и употреба амортизационог фонда регулисано је чл. 42—48 Уредбе о управљању основним средствима привредних организација; коришћење резервног фонда регулисано је Уредбом о употреби средстава резервног фонда привредних организација (Сл. лист, 5/54); употреба

средстава на самосталном располагању регулисана је посебном уредбом Савезног већа (*Сл. лист*, 18/57).

(г) *Регулисање расподеле укупног прихода и вишка рада привредних организација*. — Једно од основних питања сваког друштва претставља питање права на вршење расподеле и на присвајање вишка рада непосредних произвођача. У капиталистичком друштвеном уређењу знатан део вишка рада (капиталистичког профита) присваја капиталиста а један део и држава. У друштвеном систему у коме постоји државна својина над средствима за производњу, расподелу вишка рада и његово присвајање врши држава. Према томе, у овом систему држава претставља основни фактор у вези са присвајањем вишка непосредних произвођача и његовим одмеравањем и вршењем расподеле. У таквом систему непосредни произвођачи немају удела у процесу расподеле вишка рада.

У нашем систему друштвене својине полази се од поставке да у расподели вишка рада морају узети учешћа, сем државе, и непосредни произвођачи и да се развој вршења расподеле вишка рада морастално кретати у правцу проширења права непосредних произвођача с једне стране, и респективног смањења овлашћења државних органа с друге стране. Ова поставка у нашем систему друштвене својине не претставља само идеал коме се има тежити, већ саставни део наше праксе. Наш систем расподеле укупног прихода и вишка рада привредних организација из 1957 претставља значајно достигнуће на путу проширења права непосредних произвођача у вршењу расподеле вишка рада који су они остварили. Непосредни произвођачи, а нарочито радни колективи одређене групе привредних организација, добили су значајна овлашћења у вези са одређивањем плата радницима и средстава за самостално располагање.

У нашем правном систему укупан приход односно вишак рада привредне организације не претставља њену својину већ друштвену својину. Из друштвене својине на средствима за производњу произлази и друштвени карактер вишка рада, створеног у привредним организацијама. Отуда друштво као целина има одређена права у погледу расподеле вишка рада. Друштвена заједница врши та своја права преко одређених политичкотериторијалних јединица. Расподела укупног прихода и вишка рада привредних организација регулисани су углавном савезним прописима (савезним друштвеним планом, Уредбом о расподели укупног прихода привредних организација, *Сл. лист*, 16/57 и другим прописима).

Једним делом вишка рада управљају органи друштвене заједнице. Овај део вишка рада ови органи улажу у проширену друштвену репродукцију и у фондове намењене задовољењу других друштвених потреба. Другим делом вишка рада управљају и привредне организације, с обзиром да и оне врше како једноставну, тако и проширену репродукцију.

Укупан приход привредне организације претставља реализовану вредност производа и услуга која проистиче из целокупне делатности привредне организације. Укупан приход се расподељује на: (1) део који служи за потребе привредне организације (на: накнаду материјалних трошкова, амортизацију вредности основних средстава, плате радника и фондове привредне организације); (2) део који служи за општедруштвене потребе. За ове потребе издвајају се из укупног прихода привредне организације: (а) камата на основна средства, (б) камата на средства фонда обртних средстава, (в) земљарина, (г) порез на промет и други порези и (д) доприноси буџетима политичкотериторијалних јединица.

Међутим, у вези са конкретном расподелом укупног прихода, све привредне организације су сврстане у две групе: (1) у прву групу спадају привредне организације делатности индустрије, саобраћаја, шумарства и спољне трговине које расподељују укупан приход на основу утврђивања добити; (2) у другу групу спадају привредне организације свих осталих привредних делатности које расподељују укупан приход на основу утврђивања дохотка.

10. — *Укупан приход и његова расподела код прве групе привредних организација.* — Најпре се израчунава све оно што улази у укупан приход, а затим се од тако добијеног укупног прихода одбијају одређене врсте расхода као ванредни расходи. Уредбом се означавају и извесни приходи привредне организације који не улазе у укупан приход.

Укупан приход прве групе привредних организација се дели на: (1) накнаду материјалних и режиских трошкова (прописима су предвиђени издаци који чине материјалне и режиске трошкове); (2) амортизацију вредности основних средстава која се обрачунава по стопама које се утврђују посебним савезним прописима; (3) сталне доприносе друштвеној заједници (камата на основна средства, камата на фонд обртних средстава и земљарина) и друге доприносе (допринос за образовање кадрова у привреди, допринос односно чланарина коморама и стручним удружењима или заједницама привредних организација); (4) плате радника привредне организације са доприносом за социјално осигурање и доприносом за станбену изградњу; (5) порез на промет оних производа односно за вршење оних услуга за које је прописано плаћање овог пореза; (6) добит — то је износ који се добија кад се од укупног прихода привредне организације одбију: материјални трошкови, амортизација, стални доприноси друштвеној заједници и други доприноси, порез на промет и плате радника.

Расподела добити. — Добит привредне организације дели се на следећи начин:

(1) из добити се најпре издваја део којим федерација учествује у добити у виду савезног пореза на добит. Овај порез се наплаћује по стопи која је одређена Савезним друштвеним планом (у 1957 ова сто-

па износи 50% од основице која претставља целокупну добит привредне организације).

(2) По одбитку савезног пореза на добит из добити се издвајају законске обавезе из добити. Прописима се тачно набрајају те обавезе, у које између осталог спадају износи за исплату ануитета по инвестиционим зајмовима привредне организације и допринос за резервни фонд привредне организације и друге обавезне фондове.

(3) По одбитку савезног пореза на добит и законских обавеза из добити (добит по одбитку законских обавеза), из добити се издваја део за плате из добити. Овај део се утврђује применом одређеног процента на део добити по одбитку законских обавеза из добити.

(4) Кад се издвоји и део плате из добити (део добити по одбитку плата), из добити се издваја одређени део намењен за друштвене инвестиционе фондове и средства за самостално располагање привредних организација. Овај део добити утврђује се применом јединствених стопа на добит по одбитку плата. Ове стопе се утврђују савезним друштвеним планом. Средства за самостално располагање привредне организације издвајају се из укупног износа средстава намењених за друштвене инвестиционе фондове и средстава за самостално располагање применом одређеног процента на овај укупни износ. Овај процент одређује народни одбор општине у границама процента утврђених савезним друштвеним планом. Средства која преостану по одбитку средстава за самостално располагање привредне организације припадају друштвеним инвестиционим фондовима.

(5) Допринос буџетима претставља део добити привредне организације који преостане по одбитку дела добити за друштвене инвестиционе фондове и за средства за самостално располагање. Овај део добити назива се део добити по одбитку фондова, и он припада буџетима. Из овог дела добити издвајају се средства за буџете општине, среза и народне републике, по стопама утврђеним савезним друштвеним планом. Преостала добит је приход савезног буџета и друштвених фондова којима управља федерација.

Посебно учешће привредне организације у добити. — Ако је привредна организација у текућој пословној години за коју се врши расподела укупног прихода постигла већи успех него у протеклој години, она има право на посебно учешће у добити које се израчунава по посебном поступку.

20. — *Расподела укупног прихода код друге групе привредних организација.* — Укупан приход ове групе привредних организација израчунава се углавном на исти начин као и укупан приход прве групе.

Укупан приход ових привредних организација расподељује се на: (1) накнаду материјалних и режиских трошкова (урачунавају се углавном исти трошкови као и код прве групе); (2) амортизацију вредности основних средстава; (3) сталне доприносе друштвеној заједници и друге доприносе; (4) порез на промет; (5) износе за исплату ануитета

по инвестиционим зајмовима; (6) допринос за резервни фонд и друге обавезне фондове.

Остатак укупног прихода претставља доходак привредне организације.

Доходак привредне организације расподељује се на: (1) део намењен за уплату у друштвене инвестиционе фондове. Овај део утврђује се применом одређене стопе на остварени доходак у текућој години; (2) део за личне дохотке радника и део за фондове привредне организације. Ову расподелу врши по правилу сама привредна организација, али је народни одбор општине овлашћен да одреди најмањи процент издвајања из дохотка привредне организације за њене фондове, с тим да овај процент не може бити већи од стопе доприноса за друштвене инвестиционе фондове који уплаћују привредне организације из прве групе. У погледу средстава која привредна организација издваја у своје фондове, важе у свему прописи о употреби средстава за самостално располагање.

Из дела дохотка намењеног за личне дохотке подмирују се издаци за плате радника и за разне додатке радника. Из личног дохотка радника плаћа се допринос буџетима, допринос за социјално осигурање и допринос за станбену изградњу. Допринос буџетима из личног дохотка обрачунава се по прогресивним стопама које се законом одређују. Овај допринос плаћа се у месечним износима.

За поједине врсте привредних организација предвиђене су извесне специфичности у расподели укупног прихода.

Начин расподеле укупног прихода за другу групу привредних организација уведен је тек у 1957. Као што је изложено, основа за обрачун ове групе привредних организација са друштвеном заједницом је доходак привредне организације а не утврђене плате и добит. То даје већу самосталност привредној организацији у изналагању што стимулативнијих односа у интерној расподели оствареног дохотка и осигурава јој сразмерно учешће у повећаном дохотку. На другој страни, овим начином расподеле допринос из личних доходака постаје један од основних буџетских прихода политичко-територијалних јединица, чиме се уводи објективнији критеријум за развој буџетске потрошње. Савезни порез на добит који је досад постојао као посебан облик прихода укинут је код друге групе привредних организација.

Од новог начина расподеле укупног прихода код друге групе привредних организација очекује се већа лична заинтересованост радника и службеника у привредним организацијама, већи интерес комуналних заједница за рад привредних организација, већа зависност њихових прихода од ефикасности пословања привредних организација, као и извесно слободније формирање друштвених фондова и фондова привредних организација.

Садашњој фази нашег друштвеног и привредног развоја са системом друштвене својине и радничког самоуправљања у привреди

не одговара у потпуности постојећи систем расподеле укупног прихода привредних организација у коме још увек има доста административних елемената, елемената административне дистрибуције. На овај проблем је недавно указао друг Е. Кардељ у говору одржаном на седници Правног савета 26 јануара 1957 (Борба од 11 априла 1957). „Остаје чињеница да фактор административне расподеле још увек игра велику улогу. Ја мислим да управо то доводи до извесних противречности од којих данас патимо у привредним, па чак и друштвеним односима, а посебно у настојањима за већом продуктивношћу рада”.

Даље се друг Кардељ осврће на улогу државе у систему расподеле укупног прихода. „Поставља се наиме питање да ли носилац система расподеле треба да буде држава односно њен управни апарат или наш нови механизам друштвеног управљања производњом почев од радничких савета и комуна, који дела у оквиру пропорција јединственог плана као усмеравајућег економског инструмента заједнице. Одговарајући заједничким друштвеним интересима друштвени план треба да се ослања и да расте из активности слободних социјалистичких произвођача над друштвеним средствима за производњу и да истовремено врши глобалну расподелу друштвених фондова према утврђеној економској политици”.

2. — *Јавноправни режим земљишта.* — У вези са разматрањем ових питања потребно је разликовати: (1) пољопривредна земљишта и (2) грађевинска земљишта.

(а) *Пољопривредна земљишта.* — 1^о. — Пољопривредна земљишта која су општенародна имовина обавезно улазе у пољопривредни земљишни фонд општенародне имовине. Овим фондом управља народни одбор општине (в. Закон о пољопривредном земљишном фонду општенародне имовине и додељивању земље пољопривредним организацијама, Сл. лист 22/53). Ова управа има административноправни карактер. Пољопривредне организације којима је додељено земљиште из пољопривредног земљишног фонда стичу на њему право коришћења, па стога народни одбор општине не може располагати таквим земљиштем осим у случајевима предвиђеним посебним прописима.

Међутим, из Закона о промету земљишта и зграда (Сл. лист, 26/54, 19/55) произлази да пољопривредна земљишта могу трајно користити, сем пољопривредних организација, и друге привредне организације.

Земљорадничкој задрузи и другој привредној организацији може се под одређеним условима одузети земљиште које јој је додељено на трајно коришћење.

2^о. — *Интервенција државних органа у вези са прометом пољопривредних земљишта.* Иако је Закон о промету земљишта зграда (чл. 1) прогласио као принцип неотуђивост пољопривредних земљишта (забрана прелаза земљишта из друштвене у грађанску својину), ипак је извесним одредбама предвидео и могућност отуђивања таквих

земљишта али уз интервенцију (тј. сагласност) одређених државних органа. Међутим, интервенција државних органа потребна је и код других облика промета земљишта.

Претходну сагласност савета за привреду народног одбора општине потребно је да прибави привредна организација: (а) која пољопривредно земљиште којим управља путем уговора даје приватном лицу у замену за друго пољопривредно земљиште, или га приватном лицу продаје ради куповине другог пољопривредног земљишта од приватног лица (чл. 17); (б) која купује пољопривредно земљиште од приватног лица (чл. 22); (в) која преноси на другу привредну организацију право коришћења пољопривредног земљишта (чл. 28), (у овом случају није у питању отуђивање земљишта из друштвене својине).

Извесно ограничење у промету пољопривредних земљишта састоји се у обавези привредне организације да новчани износ добијен за продато пољопривредно земљиште употреби само за куповину другог пољопривредног земљишта. Разлику између продајне и куповне цене пољопривредног земљишта, као и новчани износ који је приликом замене примила уз земљиште, привредна организација дужна је уплатити у амортизациони фонд (чл. 19). Ова обавеза важи и за ону привредну организацију која је пренела право коришћења пољопривредног земљишта на другу привредну организацију (чл. 28).

Извесна ограничења у промету пољопривредног земљишта постоје и у случају кад политичкотериторијална јединица односно кад у њено име државни орган даје у замену, купује или продаје пољопривредно земљиште, тј. кад се врши прелаз пољопривредног земљишта из друштвене у грађанску својину и обратно. Наиме, надлежни државни орган дужан је да прибави претходну сагласност народног одбора среза кад закључује уговор у име општине, сагласност републичког извршног већа или извршног већа аутономне јединице — кад закључује уговор у име народне републике, односно аутономне јединице, а сагласност Савезног извршног већа кад државни орган закључује уговор у име федерације (чл. 34).

(б) *Грађевинска земљишта.* — За грађевинска земљишта у друштвеној својини важи такође принцип да се не могу отуђивати (чл. 1 Закона о промету земљишта и зграда), што значи да се ова земљишта налазе ван грађанскоправног (имовинскоправног) промета. Из овог принципа произилази правило да политичкотериторијалне јединице могу међусобно вршити пренос ових земљишта само административним преносом. Од правила да су грађевинска земљишта неotuђива постоје два изузетка, при чему је закључивање таквих уговора условљено интервенцијом (давањем сагласности) надлежног државног органа.

(в) *Административни пренос права коришћења земљишта у друштвеној својини у сврху изградње.* — Законом о експропријацији (Сл. лист, 12/57) предвиђена је могућност административног преноса

права коришћења пољопривредних и грађевинских земљишта са једног на друго друштвено правно лице. Наиме, право коришћења земљишта у друштвеној својини или које друго право на том земљишту може се решењем надлежног државног органа пренети са једног носиоца тог права на другог носиоца, кад је то потребно ради изградње објекта или извођења других радова од општег интереса. Општи интерес за пренос тог права утврђује се на начин који је Закон о експропријацији одређен за експропријацију непокретности (чл. 82).

(д) *Плаћање земљарине*. — Земљарина претставља релативно нов облик друштвеног прихода у нашем привредном систему. На земљишта у друштвеној својини која искоришћују у привредне или у друге сврхе привредне и задружне организације, самосталне установе, државни органи и буџетске установе плаћају земљарину (чл. 1 Уредбе о земљарини, *Сл. лист*, 53/53, 11/56). Увођење земљарине имало је за циљ да пољопривредне и друге привредне организације, па и државне органе присили на рационално искоришћавање земљишта.

3. *Јавноправни режим зграда*. — Међу зградама треба разликовати пословне од станбених зграда.

(а) *Пословне зграде*. — У погледу пословних зграда којима управљају привредне организације важи режим основних средстава, пошто пословне зграде улазе у састав основних средстава (чл. 3 Уредбе о управљању основним средствима привредних организација). На промет зграда које улазе у основна средства привредних организација примењују се посебни прописи о основним средствима и у случајевима кад се тај промет обавља између политичкотериторијалних јединица и привредних организација (чл. 43 Закона о промету земљишта и зграда). У прописима који регулишу управљање основних средстава (в. чл. 50 Уредбе о управљању основним средствима привредних организација) садржано је начело по коме се ствари из основних средстава, на према томе и пословне зграде, не могу продати физичким и приватним лицима.

(б) *Станбене зграде*. — 10. — *Управљање станбеним зградама*. — Органи управљања станбеним зградама су: кућни савети, станбене заједнице и станбене управе (в. чл. 1, 26, 40, 86, 88 Уредбе о управљању станбеним зградама, *Сл. лист*, 29/51, 11/56).

Станбена заједница образује се за одређени број станбених зграда (блок зграда) према подели коју врши народни одбор. У станбене заједнице укључене су како станбене зграде у друштвеној својини, тако и зграде приватних власника које имају више од два већа или три мања стана.

Кућни савет образује се за сваку станбену зграду укључену у станбену заједницу. Он је основни орган управљања станбеним зградама. Кућни савет се састоји од три до седам чланова које бирају корисници станова из своје средине.

Савет станбене заједнице као орган станбене заједнице сачињавају претставници свих кућних савета једне станбене заједнице.

Савет станбене заједнице је изборни орган. *Станбена управа* је орган станбене заједнице и као такав извршава закључке савета станбене заједнице и ради под његовим надзором. С друге стране, на рад станбене управе има утицаја и народни одбор општине.

20. — *Ограничења јавноправног карактера у промету станбених зграда.* — Политичкотериторијалне јединице могу по правилу продавати само оне станбене зграде које немају више од два стана. Продају врше надлежни државни органи. Зграде се могу продавати приватним лицима, друштвеним организацијама и удружењима (чл. 35 Закона о промету земљишта и зграда). Уговор о продаји закључује надлежни државни орган. Закон не захтева претходну сагласност државног органа за продају зграде од стране политичко територијалне јединице кад се зграда продаје на јавној продаји. Међутим, ако се продаја врши непосредном погодбом а не јавном продајом или се станбена зграда даје у замену, потребна је претходна сагласност надлежног савезног односно републичког органа управе.

Изузетно, републички односно савезни Државни секретаријат за послове финансија може у име народне републике или федерације продати приватном лицу станбену зграду са више од два стана које су на основу посебних прописа дате на управљање републичким или савезним органима. (чл. 35, ст. 3, Закона о промету земљишта и зграда у вези са тач. 3, под а, одељак I, Уредбе о преношењу послова у надлежност савезних и републичких органа управе).

Привредна организација може да прода приватном лицу станбену зграду са највише два стана, а другој привредној организацији и зграду са више од два стана само по претходно прибављеној сагласности савета народног одбора општине надлежног за комуналне послове. У извесним случајевима ова сагласност није потребна.

Политичкотериторијалне јединице могу куповати од приватних лица, друштвених организација и удружења како пословне тако и станбене зграде без обзира на њихову величину. За ову куповину потребно је да државни орган који купује зграду у име политичкотериторијалне јединице прибави сагласност другог државног органа, (чл. 34 Закона о промету земљишта и зграда).

Казненоправна заштита промета земљишта и зграда. — Привредна организација која закључи уговор о продаји земљишта или зграде које по закону не може продати или без претходне сагласности закључи уговор за који је по закону таква сагласност потребна, може се казнити за привредни преступ новчаном казном од 100.000 до 1.000.000. Новчаном казном до 100.000 динара кажњава се за прекршај одговорно лице у државном органу или установи која није на самосталном финансирању које закључи уговор о куповини или продаји земљишта или зграде које по закону политичкотериторијална јединица или установа не може купити или продати или које без претходне сагласности закључи уговор за који је по закону таква

сагласност потребна (чл. 59 и 61 Закона о промету земљишта и зграда).

4. *Новчана средства*. — Посебну категорију ствари у друштеној претстављају новчана средства. Новчаним средствима располажу политичкотериторијалне јединице, установе са самосталним финансирањем и привредне организације.

Располагање политичкотериторијалних јединица и установа са самосталним финансирањем новчаним средствима регулисано је посебним прописима (Основним законом о буџетима, *Сл. лист* 13/56, Уредбом о извршењу буџета и о рачуноводственом пословању државних органа и установа, *Сл. лист* 35/55, Основном Уредбом о установама са самосталним финансирањем, *Сл. лист* 51/53, друштвеним плановима и другим прописима). Буџетом и предрачунама прихода и расхода државних органа и установа одређена су средства којима ови органи и установе могу у току буџетске године располагати, као и намена тих средстава. Према томе, располагање новчаним средствима од стране политичкотериторијалних јединица ограничено је буџетом односно предрачуном прихода и расхода државних органа и установа.

Установе са самосталним финансирањем имају предрачуне прихода и расхода који се одобраају као прилози буџета (чл. 7 Основног закона о буџетима). Ове установе располажу својим приходима у границама предрачуна прихода и расхода. Оне имају и своје фондове. Државни орган надлежан за послове и задатке установе може одредити намену новчаних средстава установа и ограничити употребу средстава фонда установа (чл. 4, 7, 27 и 43 Основне уредбе о установама са самосталним финансирањем).

Извршење према политичкотериторијалној јединици и установи која се финансира из буџета допушта се само на њеним буџетским средствима и средствима буџетских фондова, али се од извршења изузимају буџетска средства потребна за извршење расхода судства, просвете, социјално-здравствене заштите и личних издатака, као и за покриће материјалних издатака неопходно потребних за несметано функционисање државне управе односно за редовно пословање установе. Пре тражења извршења поверилац је дужан поступити по одредбама чл. 40 Закона о јавном правобраниоштву којима је предвиђен поступак наплате потраживања из средстава буџета (чл. 124—128 Основног закона о буџетима).

Установе јавних служби са самосталним статусом (на пример, заводи за социјално осигурање) располажу својим новчаним средствима у границама својих предрачуна прихода и расхода, чије је располагање такође регулисано правним прописима (в. Уредбу о финансирању сацијалног осигурања *Сл. лист* 12/55). Органи ових установа (на пример, скупштине) односе самостално своје предрачуне прихода и расхода, али контролу над извршењем предрачуна врше и државни органи, с обзиром да се овде ради о трошењу друштвених средстава.

Употреба средстава друштвених инвестиционих фондова (то су фондови политичко-територијалних јединица чија се средства употребљавају првенствено за инвестиције у привреди а изузетно и за не-привредне инвестиције) регулисана је посебним прописима (в. Уредбу о друштвеним инвестиционим фондовима, *Сл. лист*, 22/56).

У погледу располагања новчаним средствима од стране привредних организација постоје такође извесна ограничења предвиђена савезним прописима. Привредне организације дужне су да целокупно своје финансиско пословање врше преко Народне банке ФНРЈ. Новчана средства привредне организације држе на жиро рачуну код Народне банке. Сва своја међусобна плаћања привредне организације врше путем вирмана преко својих рачуна код банке, а само по изузетку готовим новцем. Народна банка обавља благајничку службу за рачун привредних организација. Ова служба се састоји у прикупљању готовог новца од комитената, у издавању готовог новца комитентима на употребу, као и у примању уплата и у вршењу исплата у готовом новцу за рачун комитената. Готов новац примљен у току дана на сопственој благајни (утржак од продаје робе и сл.) привредне организације су дужне да положе на свој рачун код банке истог дана а најдоцније идућег дана (чл. 1, 3, 6, 8, 11 Уредбе о финансиском пословању преко банке и о плаћању готовим новцем, *Сл. лист* 30/52 и 39/52).

Од привредних организација банка врши наплату прихода буџета и фондова у току године на основу периодичних обрачуна које саставља сама привредна организација. Привредна организација може располагати средствима која има на свом жиро рачуну тек пошто је банка извршила наплату прихода буџета и фондова од привредне организације (в. Уредбу о наплати прихода буџета и фондова од привредних организација, *Сл. лист* 19/56).

Новчаним средствима која привредна организација добија на основу уговора о кредиту или инвестиционом зајму привредна организација може да располаже само у сврху предвиђеном одредбама одговарајућих прописа (в. Уредбу о краткорочним кредитима, *Сл. лист*, 31/56, Уредбу о зајмовима за инвестиције у привреди и др.).

Средствима својих фондова привредна организација може да располаже у смислу одговарајућих прописа којима је употреба средстава тих фондова регулисана. Средства тих фондова држе се на рачуну код банке.

5. *Правни режим јавног добра.* — У нашем праву институт јавног добра није детаљније регулисан правним прописима. Постоје две одредбе које одређују само примера ради ствари које могу имати карактер јавног добра. С обзиром да је наш правни режим јавног добра сличан са француским правним режимом, то се овде нећемо задржавати на излагању овог питања.

ЛИТЕРАТУРА: Ajzner, dr. Bertold: Prilog diskusiji i problemima našeg stvarnog prava, „Naša zakonitost“, br. 5/55. — Bajalović, dr. Љубомир: Основи грађанског права; део 2: Облигационо право (Општи део). Општенародна имовина, Београд, 1954. — Бајт, др. Александар: Својина у економском смислу и имовина, „Анали“, бр. 1/56. — Валог, др. Никола: Преображај карактера привредних уговора, „Архив“, бр. 4/51. — Besarović, dr. Мрко: Правна заштита општенародне имовине и јавно правобраништво, „Naša zakonitost“, бр. 5/54. — В. Р.: О основним имовинским правима и кодификацији, „Naša stvarnost“, бр. 12/54. — Bonnard, Roger: Précis de droit administratif, Paris, 1940. — Ђорђевић, др. Јован: Уставно право, Београд, 1953; Правни режим земљишта и зграда у Југославији (поводом доношења Закона о промету земљишта и зграда), „Међународна политика“, бр. 10, 1954; Уставни закон и елементи нове декларације права, „Архив“, бр. 1—2/53. — Finžgar, dr. Alojz: Друштvena svojina kao osnova našeg pravnog sistema, „Архив“, бр. 3—4/54. — Fleiner, Fritz: Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, Tübingen, 1928. — Гамс, др. Андрија: Јавна добра, „Правни живот“, бр. 3/53; Неки проблеми државине, „Архив“, бр. 1/54; Својина и имовина „Анали“, бр. 1/53; Основи стварног права, Београд, 1955; Увод у грађанско право — Општи део, стр. 340—344; Неки проблеми државине с нарочитим освртом на право управљања, „Анали“, бр. 1/54; Правна личност привредних предузећа, „Анали“, бр. 2/54; Нека спорна питања из грађанског права, „Анали“, бр. 2/55; Правни аспект Уредбе о управљању основним средствима привредних организација, „Економист“, бр. 5/53; О кодификацији имовинског права, „Анали“, бр. 4/54. — Geršković, dr. Leon: Значај општег закона о народним одборима за даљи развој права управљања као основе новог правног система, „Архив“, бр. 2/52; Основни principi propisa о привредном систему, „Ekonomska politika“, бр. 97/54, 99/54; Друштвени и правни односи нашег привредног система, „Naša stvarnost“, бр. 4/53; Државна управа, Београд, 1956; О основним институтима имовинског права, „Архив“, бр. 3—4/54; Основни principi novih привредних propisa, „Архив“, бр. 3/52; О социјалистичкој демократији, Београд, 1953; Правни систем у привреди, „Нови привредни propisi“, Београд, 1954. — Hauriou, Maurice: Précis de droit administratif et de droit public, Paris, 1933. — Herrmit, R.: Grundlehren des Verwaltungsrechtes, Tübingen, 1921. — Њрнчевић, др. Јосип: Осврт на удзбеник др. Андрије Гамса, „Naša stvarnost“, бр. 1/53; Повељивање личног и општег интереса, „Комунист“, бр. 4/57. — Иванчевић, др. Велимир: Судска контрола извршења буџета у Француској, „Архив“, бр. 2/56. — Јелић, Боривоје: Улога плана народне привреде у социјализму, Београд, Рад, 1953. — Jellinek, Walter: Verwaltungsrecht, Berlin, 1928, стр. 485 и даље. — Јокановић, др. Владо: Социјалистичка својина ФНРЈ, „Архив“, бр. 3/52. — Јовић, др. Милан: Основне карактеристике новог Закона о експропријацији, „Народни одбор“, бр. 3/57. — Кардељ, Е.: Социјалистичка демократија у југословенској пракси, Култура, 1957; О основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ, Култура, 1953; О социјализму и демократији, „Комунист“, бр. 1—2/52. — Kidrič, B.: Теоретска питања наше привреде, „Комунист“, бр. 1—2/52. — Krajger, Sergije: Dohodak preduzeća u našem sistemu, „Naša stvarnost“, бр. 2/53. — Krbek, dr. Ivo: Основи управног права ФНРЈ, Загреб, 1950. — Круљ, др. Врлета: Друштвена својина и право својине, „Анали“, бр. 2/56. — Laubadère, André de: Traité élémentaire de droit administratif, Paris, 1953. — Legradić, dr. Rudolf: Nekoliko pravnih pitanja u vezi s novim привредним sistemom, „Naša stvarnost“, бр. 6/53; Двије теорије о суштини друштвене својине, „Архив“, бр. 3/55. — Лукић, др. Радомир: Проблем друштвене својине с правног гледишта, „Нин“ од 17 октобра 1954; О неким problemima кодификације, „Архив“, бр. 2/54; Одговор другу Гамсу поводом дискусије о друштвеној својини, „Анали“, бр. 1/56; О друштвеној својини, „Архив“, бр. 3/55; Неке начелне примедбе поводом кодификације, „Naša zakonitost“, бр. 12/54. — Marković, Ljubisav: Својина и njena negacija у ФНРЈ, „Naša stvarnost“, бр. 12/53. — Mayer, Otto: Deutsches Verwaltungsrecht, 1924, II knj. — Мејно, Жан: Проблеми јавних предузећа у Француској, „Архив“, бр. 3/56. — Перовић, Мрко: О социјалистичкој својини и njenom правном изразу, „Naša stvarnost“, бр. 4/55; Присвајање и својина, „Анали“, бр. 3/55; О дискусији о социјалистичкој својини, „Анали“, бр. 3/56; Проблеми робне производње, Београд, 1954. — Познић, др. Боривој: Питање правних субјеката у имовинскоправним односима који се тићу општенародне имовине, „Народна држава“, бр. 5—6/52; Поводом Закона о промету земљишта и зграда, „Архив“, бр. 3—4/54. — Поповић, др. Славољуб: Односи државних органа и привредних предузећа, Београд, 1954. — Radanović, B.: Закон о пољопривредном земљишном фонду и о дodeljivanju земље пољопривредним организацијама, „Nova administracija“, бр. 3/53; Правни режим земљишта, „Nova Jugoslavija“, стр. 108—110. — Radović, Miloš: Улога правника у правној заштити општенародне имовине, „Архив“, бр. 1/55; Правна заштита друштвених фондова, „Naša stvarnost“, бр. 5/55. — Rastovčan, dr. Pavao: Prilog problematici општенародне имовине и права управљања том имовином, „Архив“, бр. 1/52; Prilog pitanju кодификације, „Архив“, бр. 3—4/54; Још о општенародној имовини, „Архив“, бр. 1—2/53. — Rolland, Louis: Précis de droit administratif, Paris, 1934; Smole, Janko: О земљорадничком задругарству, „Нови привредни propisi“, Београд, 1954. — Спајић, др. Војислав: Природа права управљања општенародном имовином,

ДИСКУСИЈА

Г. Клод-Албер Колијар (*Claude-Albert Colliard*), Декан Правног факултета у Греноблу: Јуче је у неколико махова било речи о питањима која су стављена на дневни ред и надали смо се да ћемо данас добити решења. Наше очекивање није било изневерено јер о питањима која су била постављена у погледу француског права одговор је дао г. Барбе у свом извештају.

Што се мене тиче, ја бих желео да учиним скроман допринос претресајући поново нека питања.

И. Прво од њих је питање правних категорија. Појам *јавног предузећа, националног предузећа, национализованог предузећа* није јасан правни појам.

Приметићете одмах да сам употребио, један за другим, три израза. Кад бисмо саставили списак свих јавних или националних предузећа, наишли бисмо на врло велики број предузећа а јуче је поменуто да многа од њих личе на акционарско друштво. Иако није у питању спор између публициста и цивилиста, подвукао бих да је та сличност са акционарским друштвом нарочито варљива.

Уствари треба указати да су данас та предузећа била стварана текстовима који су у току времена долазили један за другим и гомилали се. Мало пре је г. Барбе поменуо статут јавних предузећа у Француској који се припрема већ неколико година. У очекивању тога статута несумњиво је настао правни наред те се десило да је употребљен израз „чудовиште“ (наравно у правном смислу) да би се обележила нека француска национална предузећа. Скреноу бих вам пажњу да очевидно има два јасно одвојена типа: први је класично акционарско друштво, чисто приватног карактера, други је јавна служба чисто јавноправног карактера. Међутим, баш предузећа о којима говоримо јављају се само између та два екстремна типа и истовремено имају елементе и једног и другог. Ако узмете као полазну тачку, као полазни узор, формулу акционарског друштва, она се мења у знатној мери. Ако пак узмете јавну службу, оличену у облику јавног предузећа, она ће се такође променити. Тако, од измене до измене, од деформације до деформације, више нећете имати ни једну тачно дефинисану правну категорију. Уосталом то није ништа ново. Скреноу бих вам пажњу да има, на пример, приватних предузећа која су у Француској од почетка XIX века била приватна друштва али која су, због тога што су им била дата извесна овлашћења, постала носиоци јавних функција и тиме претрпела преображај. Ограничићу се на један пример: француска Народна банка.

Исто тако, законом од 16 октобра 1919 који се односи на хидрауличку производњу електричне енергије, дозвољено је држави, у случају кад даје концесију, кад зајмовима учествује у финансијама неког приватног и концесионираног друштва, да у тим друштвима располаже руководећим местима чак и кад није ништа уписала у друштвени капитал. У погледу друштва за експлоатацију и увоз нафте (Француска компанија за нафту — Француска компанија за рафинирање — закон од 25 јула 1931), у погледу друштва за пло-

„Народна управа“, бр. 1—3/52; Нова класификација стварног права, „Народна управа“, бр. 3/53; Социјалистичка својина и нови уставни закон, „Народна управа“, бр. 5/ 53. — Vuković, dr. M.: Opštenarodna imovina i društveno vlasništvo u našem zakonodavstvu, „Naša zakonitost“, br. 10—12/55. — Walline, Marcel: Manuel élémentaire de droit administratif, Paris, 1951.

видбу (закон од 20 јула 1933 који се односи на преуређење Опште трансатлантске компаније), срећемо се са државним администраторима или владиним комесарима који имају извештај над одлукама управног одбора друштва која изгледају као да су приватна друштва. Другим речима, одавно већ јавно право темељно мења традиционална правила приватног права у оквиру приватних организација. Исто тако, већ одавно јавноправни организми имају посебан вид јер њихова класична државна делатност је индустријска или трговинска делатност: то је добро познати појам индустријске и трговинске јавне службе.

Другим речима, промена и код једних и код других довеле су постепено дотле да приватни организми садрже све више елемената јавног права а јавноправни организми све више елемената приватног права, јер су функције и једних и других различите од оних које су имали у почетку. У искушењу сам, ако не сматрате то сувише смелим, да употребим терминологију која је аналогна терминологији природних наука и да кажем да је реч о неком правном трансформизму и некој врсти примене Дарвинових теорија. И баш такав развој и доводи до таквих „чудовишта“ са чисто правног гледишта. Али ако се може донети суд о тим чудовишним организмима са гледишта строгих или врло специјалних начела, ипак треба уклати да оно што је од значаја није само описати њихову чудовишност него такође утврдити да оне постоје.

II. Прешао бих сад на друго питање које се сасвим разликује од питања ових правних категорија.

Поставио бих питање које је уосталом увек конкретно питање, питање самог живота тих организација, финансијско питање и разматрао га узимајући као пример предузеће *Electricité de France*.

Јавно предузеће, као и свако друго предузеће, налази се пред питањем финансирања. Савремена решења у Француској су доста занимљива. Постоји, пре свега, самостално финансирање које се остварује путем цена, а то поставља питање профита у јавним предузећима. Јавно предузеће у Француској задржава појам профита али то није, за то предузеће, капиталистички профит. Другим речима, профит се јавља само као средство које ће омогућити предузећу да се развија и повећава. Тај профит треба да буде што је могуће нижи, водећи рачуна о нужним инвестицијама за нека од тих предузећа, јер, као што врло добро показује г. Барбе, има их две врсте или боље рећи она постоје ради два циља. Једна остварују циљ јавне службе, друга, уосталом, многобројнија, остварују други циљ. Али она која остварују циљ јавне службе имају пред собом један идеал који можда никад неће достићи, идеал бесплатне службе. Остала предузећа немају тај идеал. Али она предузећа која остварују циљ јавне службе послују по тарифама које су под надзором државе, не зато што су она јавна предузећа већ зато што су предузећа која врше једну јавну службу, што није иста ствар.

Финансирање од стране државе јавља се тада у оквиру буџета, и хтео бих на крају да наведем врло конкретан пример. Узмемо предузеће *Electricité de France* и погледајмо како оно остварује свој програм у току буџетске године.

Предузеће *Electricité de France*, његови инжењери, његов управни одбор, његов претседник праве програм. Финансијске одредбе овог програма прихвата Парламент разликујући три групе које ћу сад изложити:

Претпоставимо да предвиђени програм стаје сто милијарди франка. Предузеће *Electricité de France* путем самосталног финансирања могло би, рецимо, да узме непосредно на свој терет тридесет милијарди. Остаје да се нађе још седамдесет милијарди. Финансијски

закон који Парламент изгласава предвидеће, например, да је предузеће *Electricité de France* овлашћено да распише зајам у износу од седамдесет милијарди. Али држава ће гарантовати, например, педесет милијарди од тога. На тај начин биће обезбеђено у оквиру општег програма тридесет милијарди из самосталног финансирања, педесет милијарди зајмовима које гарантује држава, а двадесет милијарди ће бити остварено само ако би расписани зајам имао велики успех и премашао гарантованих педесет милијарди. Ако зајам не би имао успеха, држава ће исплатити педесет милијарди или их гарантовати. На тај начин, двадесет милијарди који чине трећу траншу јесу оно што се назива „опциона транша” (*tranche optionnelle*). Могуће је да се дође до овог новца или да се до њега не дође или да се до њега дође само делимично. Ако сам узео овај конкретан пример, то је стога што он показује ванредно велики утицај који држава може имати не на саму структуру већ на живот предузећа јер се читав проблем развоја предузећа *Electricité de France* на тај начин налази у рукама државе. Такав је практичан механизам који постоји у Француској за финансирања великих национализованих предузећа. Ово што сам рекао о предузећу *Electricité de France* важи и за железнице. То је исти механизам, иако је Национално друштво железница друштво мешовите економије а не јавна индустријска и трговинска установа.

Љубомир Јевтић, судија Врховног суда НР Србије: Хтео бих само да додам неколико речи онемо што је у реферату речено о експропријацији као једном од начина стицања друштвене својине.

Треба истаћи да експропријација у све већој мери постаје код нас редован пут за прелаз из приватног власништва у друштвену својину непокретности потребних за извршење великих радова у изградњи индустрије, станбеној изградњи и преуређењу градова и насеља који се интензивно обављају широм земље.

Појам општег интереса као основа који оправдава експропријацију еволуирао је упоредо са друштвеним потребама које су у сталном порасту.

Сад су дата нова решења питањима накнаде која се плаћа власницима експроприсаних добара и те нове одредбе прожете су тежњом да се експроприсаном власнику пружи што потпунија и правичнија накнада. Недавно доношење новог Закона о експропријацији значи у овом погледу видан допринос.

У спровођењу експропријације, нарочито у одређивању општег интереса као законског основа који оправдава експропријацију, судска контрола законитости управних аката путем управног спора има врло значајну улогу. Да бих ову тврдњу поткрепио бићу слободан да из богате праксе врховних судова у решавању управних спорова наведем део образложења једне одлуке Савезног врховног суда (пресуда Уж. 791/54 од 8 априла 1954), у којој су на сажет начин изнета основна обележја самоуправљања у привреди, из којих се логично дошло до закључка да и после укидања административног управљања у привреди потребе предузећа претстављају општи интерес који оправдава експропријацију.

Ранији Основни закон о експропријацији, који је био донет у време административног управљања привредом, допуштао је експропријацију у корист државних предузећа. Увођењем самоуправљања у привреди од стране самих произвођача предузећа су престала бити државна, па се стога поставило питање да ли је тиме престао и онај законски основ вршења експропријације у корист предузећа.

Приватни власник повео је управни спор против акта о експропријацији његове непокретности у корист предузећа истичући да више не постоји законски основ за експропријацију у корист предузећа која су престала бити државна. Тужба је одбијена и спор је окончан наведеном пресудом Савезног врховног суда у чијем је образложењу нарочито истакнуто следеће:

„[...] Имовина која се даје на управљање предузећу је друштвена својина, добит коју привредна организација оствари припада друштвеној заједници, управљање основним средствима у друштвеној својини која су поверена привредним организацијама врше радни колективи у корист целе друштвене заједнице на основу социјалистичког права самоуправљања произвођача у привреди према одредбама друштвеног плана и других прописа а под надзором друштва, док на појединим стварима које сачињавају основна средства привредне организације имају право коришћења и друга права и дужности по одредбама Уредбе о управљању основним средствима привредних организација. Из ових и других одредаба привредних прописа недвосмислено излази да наша социјалистичка привредна предузећа и даље служе истим оним сврхама због којих је донет и Основни закон о експропријацији, те према томе њихов интерес претставља општи интерес какав је предвиђен у члану 1 Основног закона о експропријацији [...]“

На крају ћу бити слободан да укажем на сталну еволуцију у француској пракси основног услова за право на експропријацију и да подвучем да у том погледу постоји извесна сличност између француске и наше судске праксе.

Док је Декларација о правима човека и грађанина од 1789 предвиђала експропријацију само у случају јавне нужности, неколико година доцније Француски грађански законик је усвојио јавну корисност као основ за експропријацију. Та формулација је остала у законском тексту, али извесни доцнији прописи и судска пракса нарочито све више су руковођени тежњом да се шире схвати основ за експропријацију, а наиме да се и општа корисност па и сам општи интерес узме за мерило експропријације.

У француској пракси та еволуција је била условљена сличним разлозима који су и код нас довели до све ширег схватања општег интереса којим се оправдава експропријација.

Г. Марк Ансел (*Marc Ancel*), судија француског Касационог суда: Нисам имао намеру да учествујем у овој дискусији јер нисам стручњак јавног права а питања национализације и друштвене односно националне односно национализоване својине и у самој области приватног права не спадају у моју ужу струку. Ако ипак излазим на говорницу, за врло кратко време, то је стога што се са разних страна поставило питање једне одлуке француског Касационог суда. Није ми тешко да о њој говорим јер нисам суделовао у доношењу те одлуке која потиче из одељења за трговинске спорове док сам ја у одељењу за грађанске спорове. Ако о њој говорим, то је у неку руку споља и покушавајући да изразим реакције које може имати један просечан цивилиста у погледу такве одлуке која је истовремено трговинска и грађанска.

У овој одлуци је усуштини решено да извршење помоћу процедуре стављања забране на дужниково потраживање није могућно у погледу извесних фондова национализованих предузећа јер су у питању били јавни фондови. Не знам да ли су фондови о којима је реч јавни или не. Ми овде сусрећемо један од најтежих проблема, проблем својстава или природе права које се врши на добрима која су поверена националним или национализованим предузећима. Уо-

сталом, примећујем на овом месту да колебањима француских правника одговара ако не колебање онда бар мноштво објашњења која дају југословенски правници. Према томе, претставници правне науке, у чију машту имам поверења као и мој пријатељ Ле Бал, имају будућност.

Не изјашњавам се о питању да ли смо овде у присуству приватног или јавног домена, приватне или јавне својине, друштвене или националне својине. Напомињем само да је стављање забране на дужниково потраживање оно што бих се ја усудио да назовем „основним поступком извршења између појединаца“. Појединац као поверилац другог појединца који му не плати дуг, може да се наплати од дужника свога дужника. Стога он једноставно имобилише, бар привремено, потраживање тога дужника. У томе се усуштини састоји стављање забране на дужниково потраживање које се често практикује у односима између појединаца. Јасно је да овај начин извршења који је, да поновимо, основан и скоро сасвим једноставан, може претстављати велику опасност кад су у питању значајни интереси и кад је дужник, по претпоставци, значајније предузеће које има врло велике капитале и које послује са огромним свотама.

Из тога разлога је у почетку XX века законом организовано оно што се назива „процедура ограничења“ (*procédure de cantonnement*) забране стављене на дужниково потраживање којом дужник може врло брзим поступком захтевати од судије да забрану ограничи само на један део његовог потраживања. Тако да се може рећи, ако је пронађена та процедура, то је стога што се увидело да би то ефикасно и брзо средство извршења између појединаца могло имати врло тешке последице у извесним случајевима.

Очигледно да исто то важи, још и више, кад је реч о национализованом предузећу које је усуштини или јавно предузеће или пак има за основну сврху да врши неку јавну службу. Из тога произилази да у овом случају фондови, којима располаже то национално или национализовано предузеће, као и потраживања која оно може имати, на неки начин измичу општим правилима извршења између појединаца. Могло би се рећи да се овде отступа од правила о извршењу као што ће се отступити и од правила трговинског права о стечају, јер је очевидно да се правила о стечају трговца-појединца не би могла у потпуности применити кад је реч о национализованим предузећима. Ако ствари посматрамо на овај начин и у овој перспективи, онда примећујемо да уствари редовна средства приватног права, тј. грађанског права, трговинског права и грађанског судског поступка не одговарају овој новој ситуацији и овим новим правним односима који настају услед пословања национализованих предузећа.

Могуће је да ће одговор дати правници са пуно маште који ће га сутра формулисати, или далековид законодавац који ће успети да га пронађе. Могуће је да је ово случај кад би текстове требало прилагодити новим ситуацијама. Али баш у томе се истовремено састоји тежина и значај судске функције што судије често имају да реше питања која законодавац још није регулисао. У области приватног права судска пракса, срећом, допушта себи извесну еластичност да би прилагодила традиционална законска решења новим потребама. Можда, на крају крајева, у томе треба видети дубоки разлог ове одлуке која је зачудила и публицисте и комерцијалисте а исто тако и наше југословенске пријатеље. Могуће је исто тако пожелети и неко боље решење. Али, у сваком случају, ја верујем да се до потпуног решења може доћи само у сарадњи цивилиста, свих цивилиста, и публициста који ће се потрудити да продубе проблем. Процудити проблем — то је уосталом оно што ми покушавамо да чинимо већ два дана.

Проф. Андрија Гамс: Друштвена својина поставља проблеме не само код нас, у нашој земљи, него у свим земљама у Источној и Западној Европи. Ти проблеми нису само правни, него су првенствено економски и друштвено-политички. Разуме се, ни време нам не дозвољава да додирнемо у све проблеме и ја ћу покушати да се концентришем на чисто грађанскоправне проблеме.

Пре свега, има извесних грађанскоправних проблема у француском праву, колико сам могао да уочим из предавања г. референта. Ми видимо да национализована предузећа у Француској иступају као самостална правна лица и на тржишту закључују уговоре у своје име. Међутим, не може да постоји правно лице, бар смо досада постављали тако теорију, које нема своју сопствену имовину. Ми смо учили управо од старих француских писаца Обри и Роа да је имовина сваког лица па и правног лица општа залога за потраживања поверилаца тога лица. Када ми чујемо да проблем стечаја није решен, поставља се питање: у којој мери је та имовина њихова а у којој мери припада друштву, нацији или држави, али свакако једном правном субјекту који стоји изнад тога предузећа. Разуме се, овде није реч о постојању, јер та предузећа нису претставници друштва, бар у правом смислу. И управо је то питање које повезује један проблем који је заједнички и у француском и у нашем праву. Ја бих тај проблем узео као мост. У историји развоја друштвене својине код нас, у данашњој фази привредна предузећа су и код нас самостална правна лица. Према томе и та правна лица треба да имају своју самосталну имовину. Јер и код нас предузећа иступају на тржиште као самосталне јединице и економске и правне. Кад, рецимо, предузеће закључи уговор о куповини и продаји, преноси извесно своје право исто онако као што продавац у класичном праву преноси право својине на купца. С друге стране, и то је код нас извесна противречност, предузеће данас не може да пренесе својину, пошто је нема. Својина припада друштву или неки сматрају да припада држави, или извесним дериватима државе, политичким аутономним јединицама, али у сваком случају својина не припада предузећима. Али, уговор о куповини и продаји у нашој пракси понаша се веома слично оним правилима која су постојала у класичном праву. Данас је прихваћено становиште да предузеће преноси једно одређено имовинско право које се зове право управљања, али које је имовинско односно стварно право. Поставља се, међутим, питање: какав је одраз тог права управљања као имовинског права према друштвеној својини као целини? Међутим, ми имамо извесна друга имовинска права чији носиоци нису привредна предузећа него извесне друге друштвене организације које су такође обухваћене друштвеном својином, али није још прецизован, бар у правној пракси, однос између тих одређених друштвених организација и друштвене својине уопште. Онда се поставља једна друга тешкоћа која је, чини ми се, заједничка и у француском и у нашем праву. Имамо извесне нове појаве, пре свега, у економском животу. Те појаве треба да се адекватно одразе и у праву. Поставља се питање: у којој мери можемо за те нове појаве употребити стару технику а у којој смо мери принуђени да тражимо нова техничка решења. Видимо сталну интервенцију јавног права у економском животу: Та интервенција у нашој социјалистичкој економији је правило. Међутим, и у западним либералним земљама из дана у дан се у већој мери појављује. То је управо довело и до национализације у Француској. Питамо се: где можемо наћи решења на плану приватног права а где можемо наћи решења на плану јавног права. И код нас постоје извесна схватања да је друштвена својина код нас једна сложена појава која има две одређене компоненте: једна је грађанскоправна а друга јавноправна. Не бих хтео

да сада излажем схватање о тим компонентама, али ми се чини да ће то схватање бити јасније и да ће бити више елемената за дискусију када саслушамо и реферат о јавноправном виду друштвене својине. Овом интервенцијом сам само хтео покушати да каналишем дискусију на извесне главне проблеме.

Проф. Алојз Финжгар: Ми смо видели да, мада су ту различите материје, ипак има доста сличних ствари, и ја се враћам на питање шта у француском праву значе речи „припада нацији“. Ја нисам имао прилике, јер немамо толику литературу, да могу пратити ове ствари, али сам случајно прочитао чланак г. J. Treillard-a: *La notion juridique d'entreprise et l'expérience des nationalisations, Revue trimestrielle de Droit commerciale*, 1953. У чланку писац излаже своје схватање о својини предузећа које је слично гледишту које код нас има друг Гамс. Но, колико сам могао видети, судска пракса стоји на другом становишту. Има свега три конструкције: прво, да је својима подељена између државе и предузећа; друго, да предузеће има право управљања, и треће, да је предузеће сопственик, а да је ово његово право својине нешто другачије односно да је ограничено.

Г. Роже Уен (*Roger Houin*), Декан Правног факултета у Рену: Извињавам се што се данас враћам на говорницу али јуче сам се на то обавезао.

Врло добар извештај г. Поповића и објашњења нашег колеге г. Гамса отворили су очи нама, Французима, у погледу појма друштвене својине који ме је много изненадио кад сам први пут чуо за тај појам. Као што је то малочас приметио г. Гамс, доста изненађује једна својина која нема носиоца или која их можда има сувише. Међутим, кад се ми, при овој новини у вашем праву, упитамо како стоји ствар у француском праву у том погледу, долазимо до закључка да и у Француској постоји нека врста друштвене својине, иако је ми нисмо тако јасно формулисали. Јер, ако сам добро схватио, оно што ви желите да изразите појмом друштвене својине, то је уствари *негација својине*. Заиста, један члан Француског грађанског законика каже да је својина „најапсолутније право на једној ствари“. Међутим, нема права без носиоца; класично, римско, наполеоновско право својине је, према томе, право појединца, и то најапсолутније право на једној ствари у односу на друге појединце. Овај врло сажети појам својине који једном једином лицу даје скуп овлашћења, права која се могу имати на тој ствари, имао је већ политичку вредност. Проф. Гамс је малочас рекао да се неће враћати на феудално доба. Али ја бих узео слободу да то ипак учиним јер је својина Наполеоновског законика била негација својине која јој је претходила и која је допуштала више носилаца са различитим правима. Појам јединствене револуционарне и наполеоновске својине био је у великој мери средство борбе појединца против феудалне и краљевске државе.

Ви такође говорите о друштвеној својини, ако сам добро разумео, да би се борили у извесној мери, против државе. Само, као што је врло тачно јуче рекао наш колега Ле Бал, овде се речи односе на врло различите стварности. Јер, може ли се још говорити о својини кад једном лицу не припада цео сноп права *usus, abusus и fructus*? И стога сам малопре рекао да је појам друштвене својине супротност класичној својини; то је уствари раздвајање извесног броја права која можда више нису *usus, abusus и fructus*, већ су то нова права чије контуре треба тачно одредити. Према томе, да

ли је друштвена својина уистини правни појам кад она нема носиоца; правни појмови, који су заиста то, јесу различита издвојена овлашћења која могу припадати разним лицима.

И ми у Француској имамо исту ствар. Кад се у извесним текстовима о национализацији каже да национализована добра *припадају Нацији*, тиме се истовремено, без сумње, изражава да нема једног јединог власника у правном смислу речи већ да ће извесан број лица имати различита права у погледу предузећа. У свом врло занимљивом извештају г. Барбе је рекао да ће држава у Француској имати извесна права. Али само национално предузеће, правно лице, имаће других права наиме нешто аналогно онима што ви називате право управљања. Можда ће друге категорије физичких или правних лица имати друга права.

Занимљиво је — и овим се враћам на разликовање приватног права од јавног — приметити да ће на истим стварима извесна лица имати права која ће имати обележје јавног права, док ће друга лица имати права која ће се приближавати приватном праву. Овде није реч о разликовању јавног домена од приватног; већ је реч о томе да се на добрима једног истог предузећа право својине раздели на прерогативе јавног права и на права која се приближавају приватном праву. Могуће је да се у неким предузећима подела не врши на истом месту; у извесним предузећима прерогативе јавног права могу превагнати над овлашћењима приватног права. Али као приватиста — и тиме ћу завршити — мислим да је у привредним предузећима пожељно да се у што је могуће већој мери прибегава појмовима приватног права који су увек били, као што сам јуче рекао, средство одбране против етатизма и против централне власти.

Г. Робер Ле Бал (*Robert Le Balle*), проф. Правног факултета у Паризу: Ми смо очекивали овај састанак, који је заказан и прихваћен са обе стране, да бисмо покушали да се у нашим закључцима приближимо једној конструктивној формули. И сваки је желео (како је то малочас нарочито нагласио наш колега г. Гамс) да у недостатку позитивног решења покушамо да утврдимо методу.

За мене је ван сумње да правници теоретичари, да не би изгубили додир са живом стварношћу, морају, да би то постигли, сарађивати са судијама који свакодневно примењују то право и који су врло често његове претече. Али је исто тако извесно да би се у изградњи метода морало повести рачуна, пошто овде говоримо о имовинском праву, о покретним појмовима политичке економије.

Ми инстинктивно тражимо да се вежемо за већ стечена искуства која је мудрост законодаваца салила у формуле законских текстова. Радостан сам што могу да утврдим да је и у овом погледу блискост гледишта југословенских и француских правника мање неизвесна него што би се могло веровати и да смо ми ближе једни другима него што смо мислили.

Малочас се мој колега Уен позвао и на текст Француског грађанског законика који се односи на право својине. Он је навео само његов први део. „Својина је право уживања и располагања ствари-ма на најапсолутнији начин“. Али се у тексту мудро додаје: „уколико се оно не врши противно закону и другим прописима“. У равнотежи ових двеју формула истог члана садржана је, по мом мишљењу, цела еволуција француског права у области својине. Она је првобитно била установа скоро божанског права да би данас задржала само домаћај, уосталом значајан, једног једноставног успелог друштвеног искуства. Французи су остали индивидуалисти упркос

извесним њиховим идеалима, и у подручју имовинске својине они би сасвим спонтано осећали да им је ближи први део формуле из чл. 544 него други.

Мислим да је људски сматрати да би се у свим земљама могло наћи грађана који би веровали да се не греше о своју мисију ако би осећали исто.

Због тога је нужно да држава усмерава индивидуалистичку вољу људи да би их нагнала да мисле на заједницу. Важан је начин на који она то чини. И уствари, чл. 544 Француског грађанског законика о својини био је, од свог настанка, мудар закључак једне велике дискусије. Има их који нису прикривали своју вољу да из ових формула извуку могућност да појединац добије највећу друштвену слободу. Други су, а њихов претеча је Тома Аквински, хтели да кроз својину потраже *највеће друштвено опште добро*. Јасно се опажа да то није иста ствар и да је вештина законодавца и државника да сложе ова два циља али подвлачећи примат овог другог. Јер у друштвима која су еволуирала општи интерес је важнији од највеће слободе. И мени изгледа да се баш ту ствара веза између два гледишта, једног које је оличено у француском законодавству које наставља традицију и другог, оличеног у француском законодавству које се трансформише. Ја верујем да се кретање ка тој заједници ових циљева, које треба потпомоћи, може опозити баш кроз ово чувено право управљања чију прецизну структуру настојимо и једни и други да дефинишемо.

И ми осећамо да ову „друштвену својину“, која нас је све, као што је малочас примећено, најпре зачудила, треба тумачити идејама које, ако су данас ваше, нису стране француским правницима. Декан Ламбер, који је доста дуго владао Правним факултетом у Лиону за његово највеће добро, говорио је и сам да би при тумачењу уговора требало да нађе своје место и „разматрање економских стандарда и економске равнотеже интереса“. То су управо решења која се налазе иза етикете друштвене својине, и данас се ставља у први план не толико право располагања, које је истицало француско право, већ право управљања, администрације.

Да би сваком био осигуран његов део, нужно је да се не приступа деоби.

Дискусија би се могла проширити и на друга питања примене, и тренутно помишљам на регулисање наслеђивања у разним позитивним правима; тако, на пример, у Исламу се заоставштина не дели на исти начин као код нас, јер врло често има више учесника а има и више интереса да она остане у заједничкој својини, што не одговара француском праву. А ипак права појединих наследника на оставинској маси, чији су они теориски сопственици, остају у целини.

С друге стране, и у нашем савременом француском праву, с обзиром на овлашћења администрација и на овлашћења управљања, стављене су у покрет неке институције. Има код нас један извор по коме облигација настаје управљањем нечијом имовином од стране неког другог, и то је квазиконтракт који је у нашем Грађанском законик у првобитно симболизован као незвано вршење туђих послова (деловодство). Тако, чињеница да се управља туђим пословима, можда пословима свију, пословима заједнице, јесте извор права, у сваком случају извор обавеза, за ову нацију чијим је добром управљано. И ја ту видим могућност поређења између репартиција које се врше по југословенском праву на крају одређених периода функционисања „друштвеног“, „националног“ или „национализованог“ предузећа и резултата које наш Грађански законик препоручује у случају кад је вођење туђих послова од стране деловође било успешно. Тако, да нас ово ударање гласом на право управљања не чуди

тако много и, уствари, ми се изненада осећамо много ближи вама него што смо то могли слутити.

На крају хтео бих рећи да је нужно баш јединство свих да би се усавршила примена технике коју тражимо.

Проф. Радомир Лукић: Кад сам јуче поставио питање да ли у Француској постоји нешто слично нашој друштвеној својини или се може сматрати тачним наше мишљење да тамо постоји државна својина на јавним предузећима, нисам био добио непосредан и одређен одговор. Данас већ имам два одговора. Јуче сам читао књигу г. Декана Колијара — коју је био љубазан да ми донесе — где је објављен извештај о дискусији одржаној на саветовању француских правних факултета на којима је г. проф. Ведел поднео извештај о правном положају, правној природи јавних предузећа у Француској. Затим, данас имам одговор г. Декана Уена који је резервисао свој јучерашњи одговор за данас.

Из та два одговора можемо видети да у Француској такође постоје различита мишљења и рекао бих чак да је сад вероватно да се ни тамо не може сматрати да постоји државна својина на добрима која припадају јавним предузећима, иако је г. Ведел заступао противно мишљење (тј. г. Ведел је заступао мишљење да постоји својина, али не каже „државна“, већ да постоји чиста и проста својина, у класичном смислу, предузећа на добрима која им припадају). А да ли је то својина претежно јавна, или државна, или друштвена, или не, он се није јасно изразио. Дискусија се водила о питању да ли постоји једно право које би се могло назвати право својине предузећа или не постоји, једно право које би се могло назвати правом својине или нечим сличним али различитим.

Објашњење г. Уена, које је овде изнето, каже нам — ако сам га добро схватио, а могућно је сложити се са таквим мишљењем — да је ситуација у Француској, правна природа добара која припадају јавним предузећима слична, истоветна са нашом, и да се не може говорити о постојању права својине у класичном смислу већ да постоји такође нешто што се може назвати друштвеном својином, националном својином, са неколико носилаца који имају различита права на разним врстама ствари.

Према томе, можемо закључити да смо се приближили једном заједничком мишљењу односно решењу, можда научном, овог врло тешког правног проблема. А што се мене тиче, приметио бих још једном да код нас преовлађује мишљење да оно што ми називамо друштвеном својином није правни феномен у класичном смислу речи „својина“, као што сам јуче рекао, већ друштвени, социолошки, економски феномен који има више правних израза преко различитих права више носилаца на разним стварима. Али код нас су изнета исто тако мишљења да постоји друштвена својина са државом као носиоцем или без носиоца.

Што се мене тиче, мислим да не постоји својина већ да постоје неколика права, као што сам рекао, да оним што називамо приватно-правном и друштвеном својином хоћемо да кажемо да сва та права не достижу класичну садржину својине као приватно право и да су сва та права ограничена друштвеним циљем коме треба да служе добра која припадају јавним предузећима. Дакле, то су добра која имају да служе неком циљу. Према томе, мислим да се може рећи да не постоји својина и да је својина на путу да одумре, као и држава. Теорија иде и даље, али нећу се задржавати на томе.

Хоћу само да учиним још једну примедбу, наиме да се не треба толико плашити тог хибридног чудовишног феномена, као што

га је назвао г. Декан Колијар, који нам се јавља под изразом друштвене својине, јер смо се ми правници већ и раније бавили чудовишним или мешовитим проблемима. Г. Ле Бал је добро потсетио да се и у самом Француском грађанском законикуну, који је наводио г. Уен, могу наћи основе за правно резонување које нас може довести до једног појма сличног друштвеној својини, тј. хоћу да потсетим да оно што ми називамо јавним властима, јавним правима, или јавним елементима, оно што се назива друштвеном својином, то није нека непозната ствар, јер својина је најапсолутније право у оквиру закона. Закон, то ће рећи суверена политичка власт државе. И држава може на основу те власти узети све што жели од онога што постоји у друштву, — разуме се, може са правног гледишта а не, наравно, са стварног гледишта политичких и друштвених снага.

Уосталом, сама дефиниција Француског грађанског законика није прецизна и може се врло добро применити на друштвену својину, јер, ако би се рекло да је то право које садржи три елемента (*usus, abusus* и *usufructus*) или да је то право располагања, онда би то било врло прецизно. Али, ако се каже да је то право располагања на најапсолутнији начин, онда је то до крајности релативан појам. Ако, дакле, имамо право управљања које је најапсолутније у односу на друга ужа права, могло би се чак рећи — и то је баш смисао тог члана Француског грађанског законика — да не би било погрешно употребити израз својине који је употребљен у том члану. Али, како је израз својине био везан, према садржини наслеђене од Рима, за та три врло прецизна елемента, боље је не употребљавати израз својина.

Што се тиче јавне власти коју имају држава или други органи друштвене или државне власти, мислим да то спада у јавно право и да друштвена својина има елементе јавног права. Јер и класична приватна својина имала је такође увек те елементе јавног права, држава је увек имала власти да узме део добити или чак суштински део предмета приватне својине. То је зависило од њене воље и од њене стварне политичке и друштвене моћи.

Према томе, ограничења која држава намеће праву разних друштвених носилаца код нас, а такође у Француској, не улазе у приватноправни појам права које припада тим разним носиоцима. То је потпуно издвојено подручје и не треба говорити о два елемента у истом појму друштвене својине или својине јавних предузећа, код нас и у Француској. Треба говорити о приватноправним правима, на једној, и о подручју јавних права која нису класична својина већ друга права, на другој страни, треба говорити о јавним правима државе која су сада квантитативно врло проширена. Она су у начелу иста као и некада, тј. она су одраз политичке власти државе. И према томе, сматрам да се, ако се мисли, као код нас, да друштвена својина није класи на својина и ако се прими да ће она у Француској преовладати или да већ преовлађује, да се онда не може говорити о државној својини ни чак о својини у класичном смислу. Онда су та два схватања — француско и наше, приближно исто схватање, а то схватање је управо одраз друштвене стварности која социјализацијом средстава производње негира стари феномен својине схваћене не као најапсолутније већ као апсолутно право располагања.

Др. Славољуб Поповић: После веома успешних интервенција предговорника, а посебно после интервенције проф. Лукића, не бих имао нарочито шта да додам. При свем том, желео бих да подвучем да питање друштвене својине у нашој правној теорији претставља не-

сумњиво једно од најспорнијих питања. Само у току данашње дискусије изнето је неколико контраверзних мишљења. Већина предговорника слаже се у томе да се налазимо пред једном новом друштвеном појавом, за коју нису још створене адекватне правне форме. Стога су и истраживања наших правних теоретичара углавном усмерена у правцу изналагања одговарајућих правних форми за нове појаве, као што је то друштвена својина.

Можда је целисходно потсетити на наш друштвено-политички развој после рата, који је имао битног утицаја на схватање и развој појма друштвене својине. До 1950, тј. до доношења Закона о управљању привредним предузећима од стране радних колектива постојало је схватање о државној својини на средствима за производњу. Доношење наведеног закона имало је за последицу, поред завођења радничког самоуправљања, и промену у схватању својине на средствима за производњу: појам државне својине уступа место појму друштвене својине. Средства за производњу, осим једног дела у области пољопривреде и занатства, налазе се сада у друштвеној својини.

Ако се пође од схватања да је друштвена својина само уставно-правни појам из кога произлазе извесна права за радне колективе привредних организација, односно одређена права за политичкотеоријалне јединице, тада се може доћи до закључка да, кад је у питању појам друштвене својине, више није реч о једном класичном институту грађанског (имовинског) права, већ о једној новој друштвеној појави, па према томе и о једном новом правном институту.

У вези са овлашћењима државних органа у односу на ствари у друштвеној својини, потребно је нагласити да су напори наше заједнице данас усмерени у правцу даље демократизације друштвеног и политичког живота, у правцу проширења права радних колектива у односу на средства привредних организација којима они управљају, а нарочито у проширењу права непосредних произвођача у вези са расподелом укупног прихода привредних организација, што има за последицу даље ограничавање и смањивање овлашћења и права државних органа у тој области, сагласно начелу одумирања државних функција у области привреде. Отуда у нашем привредном законодавству долази све јаче до изражаја тенденција смањивања улоге државних органа при расподели укупног прихода привредних организација, односно тенденција омогућавања непосредним произвођачима ширег учешћа и самосталнијег одлучивања о расподели укупног прихода односно дохотка привредне организације.